

Володимир Володимирович ПЛУКАР,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ,
plukar@ukr.net,

Неля Ярославівна ОТЧАК,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри гуманітарних дисциплін
Львівського державного університету фізичної культури,
otchak@i.ua

УДК 343.22

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ВТРУЧАННЯ У ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВИХ ОРГАНІВ

Розглядається питання забезпечення кримінально-правовими засобами реалізації ст. 126 Конституції України, яка гарантує незалежність і недоторканність суддів і забороняє вплив на них у будь-який спосіб. Досліджено підстави криміналізації втручання у діяльність судових органів: існування суспільно-небезпечної поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони; відносна поширеність суспільно-небезпечних діянь; ефективність застосування існуючої норми на практиці. Розглядаються правові гарантії незалежності і недоторканності суддів та підкорення їх лише закону. Вказується, що незалежність судової влади, крім законодавчої заборони впливу на суддів, повинна забезпечуватись такими гарантіями, як: недоторканність суддів, передбачена законом процедура здійснення правосуддя, система органів суддівського самоврядування, створення необхідних організаційно-технічних та інформаційних умов для діяльності суддів, матеріальне та соціальне забезпечення суддів відповідно до їх статусу, особливий порядок фінансування судів.

Ключові слова: криміналізація діянь, правосуддя, судові органи, правові гарантії.

Проголосивши Україну правовою державою і взявши курс на формування громадянського суспільства, держава взяла на себе зобов'язання щодо створення необхідних умов забезпечення надійного захисту прав людини та основних свобод. Особливе місце в юридичному механізмі цього захисту посідає суд, на який покладено здійснення правосуддя. Однак без належного організаційно-правового забезпечення статусу як суддівського корпусу країни в цілому, так і правового становища конкретного судді незалежне, самостійне правосуддя в державі просто недосяжно.

Стаття 126 Конституції України гарантує незалежність і недоторканність суддів. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється. Ефективна, здійснювана відповідно до сучасних вимог діяльність судових органів є гарантією дотримання

прав та інтересів громадян, успішного розв'язання завдань, що стоять перед суспільством.

Різні аспекти вивчення питань кримінальної відповідальності за втручання у діяльність судових органів містять публікації провідних науковців: С. С. Аскерова, М. І. Бажанова, В. С. Канціра, О. О. Кваші, М. Й. Коржанського, В. А. Кліменка, В. В. Мальцева, М. І. Мельника, Л. М. Москвич, В. О. Навроцького, Г. Ф. Поленова, В. В. Сердюка, Н. В. Сібільової, В. В. Сташиса, М. І. Хавронюка та інших.

Метою статті є висвітлення основних питань кримінальної відповідальності за втручання у діяльність судових органів.

Для того, щоб діяння було визнане злочином і передбачене статтею Кримінального кодексу України, повинні існувати підстави для його криміналізації. У науці виділяються різні підходи щодо класифікації підстав криміналізації діянь, які в здебільшого зводяться до такого переліку:

- існування суспільно-небезпечної поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони;
- відносна поширеність суспільно-небезпечних діянь;
- ефективність застосування існуючої норми на практиці;
- виконання державою міжнародно-правових обов'язків з охорони прав людини [1, с. 96].

Можливо, норма, передбачена ст. 376 КК України, не має ніякого теоретичного значення і практичного застосування і, таким чином, відповідає потреба у її існуванні? Для того, щоб зрозуміти, що таке припущення неправильне, потрібно довести, що вищевказані підстави криміналізації стосуються, зокрема, такого діяння, як втручання в діяльність судових органів.

Так у чому ж полягає суспільна небезпека втручання в діяльність судових органів? Відповідь можемо знайти у праці С. С. Аскерова, який зазначає, що втручання у діяльність суддів достатньо небезпечно тим, що особа, яка винна в цьому, намагається досягти прийняття судом не того рішення, яке повинно бути прийнято відповідно до закону, а того, яке з тих або інших причин необхідно зокрема, йому. Наведене свідчить про те, що вказані дії посягають на незалежність і недоторканність суддів та підкорення їх лише закону [2, с. 366–367]. Тобто здійснюється посягання на об'єктивність судді у прийнятті рішення по справі. Наслідком такого втручання нерідко є правова незахищеність громадян, порушення їх прав та свобод, результатом є недовіра до суду як органу державної влади, низький авторитет суду.

Отже, повинні існувати певні правові гарантії, які б забезпечували ефективне функціонування принципу незалежності і недоторканності суддів та підкорення їх лише закону.

Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність суддів є одним із ефективних заходів утвердження незалежності й недоторканності суддів.

Включення у кримінальне законодавство вдосконалених норм потребує їх теоретичного осмислення і врахування всіх труднощів, які можуть виникнути в процесі їх застосування. Встановлення відповідальності за втручання в діяльність суддів (суду) — й інші злочини проти правосуддя було продиктовано необхідністю утвердження авторитету суду, забезпечення реальної, а не тільки проголошеної незалежності суддів та створення таких умов, які забезпечуватимуть здійснення дійсного правосуддя відповідно до чинного законодавства. З цієї точки зору, поява норм Кримінального кодексу, які забезпечують захист честі і гідності

суддів, їх недоторканності й авторитету, а також відповідальність за невиконання прийнятих судом рішень, є необхідною.

Як влучно відмітив Г. Ф. Поленов, незалежність суддів і їх підкорення лише закону має важливе політичне та юридичне значення. Суворе втілення принципу незалежності повинно розглядатися як гарантія об'єктивності вироку чи рішення. Лише за цієї умови сама судова діяльність, вирок суду, його рішення чи визначення будуть мати виховне значення, сприятимуть укріпленню авторитету суду [3, с. 27].

На сучасному етапі розвитку української держави надійні гарантії незалежності суддів є ще більш необхідними. За словами О. О. Кваші, у країні зберігається високий рівень злочинності й тенденція якісного погіршення її структури. Помітно зростає необхідність у зміцненні кримінально-правових гарантій незалежності осіб, що здійснюють правосуддя, у захисті цих осіб від посягань, що вчинюються з метою перешкоджання їх законній діяльності [4, с. 17].

Тому в законодавстві про кримінальну відповідальність у системі злочинів проти правосуддя особлива роль відводиться групі злочинів, які посягають на незалежність органів, що здійснюють правосуддя, шляхом протиправного впливу на осіб, які беруть участь у відправленні правосуддя. Слід підкреслити слова О. О. Кваші “незалежність суду — необхідна передумова винесення судом правосудного акта” [4, с. 17].

Однак охорона незалежності суддів не повинна обмежуватись лише встановленням кримінальної відповідальності за втручання в діяльність судових органів. На жаль, це не є достатньою гарантією забезпечення авторитету суду в суспільстві. Незалежність судової влади, крім заборони впливу на суддів, повинна належно забезпечуватись такими гарантіями, як: недоторканність суддів, передбачена законом процедура здійснення правосуддя, система органів суддівського самоврядування, створення необхідних організаційно-технічних та інформаційних умов для діяльності суддів, матеріальне і соціальне забезпечення суддів відповідно до їх статусу, особливий порядок фінансування судів тощо. Однак, незважаючи на закріплені у законодавстві гарантії здійснення правосуддя, недовіра до судової гілки влади все ж таки існує. Підтвердженням такої недовіри є результати анкетування громадян, яке провела О. М. Овчаренко. Отже, проведене опитування засвідчило, що за 5-бальною шкалою діяльність судової влади України на “задовільно” оцінюють 49 % опитаних, на “незадовільно” — 26,9 %, 15 % — на “дуже погано”, лише 9 % респондентів — на “добре” й “дуже добре”. Серед основних причин негативного сприйняття суду населенням називались корупція (34,6 %), залежність від органів виконавчої й законодавчої влади (18,7 %), постановлення незаконних рішень (15,5 %), порушення прав осіб у судовому процесі (12,4 %), низький рівень професіоналізму суддів, негативний імідж суду, що тягнеться ще з часів існування СРСР (3 %) [5, с. 10]. Такий результат говорить про необхідність прийняття з боку держави невідкладних заходів, спрямованих на підвищення авторитету судової влади в суспільстві. Вираз “авторитет судової влади”, за словами В. В. Сердюка, виражає ідею про те, що суди — це органи, покликані підтверджувати юридичні права й обов'язки і вирішувати суперечки щодо них, а широка публіка повинна сприймати їх у такій якості та з повагою і довірою ставитися до здатності суду виконувати функцію правосуддя [6, с. 139].

Л. Б. Алексеева зазначає, що Європейський Суд у низці своїх рішень наголошує на виникненні нових ризиків для незалежності суддів і наводить приклад, що в одному з рішень Європейський Суд відзначив: “Суди — гаранті правосуддя, їх роль є ключовою в державі, заснованій на верховенстві закону. Тому вони повинні користуватися довірою громадськості і відповідно бути захищені від нічим не обґрунтованих нападів, особливо маючи на увазі ту обставину, що судді завжди знаходяться під тиском власної стриманості, що заважає їм відповісти на критику” [7, с. 106–117]. Отже, як бачимо, довіра населення до органів суду залежить, зокрема, від того, наскільки надійно захищене правосуддя від стороннього впливу.

Таким чином, у першу чергу, саме норми кримінального права повинні реально захищати самостійність судді і незалежність суду, оскільки вони важливі не самі по собі, а заради цінностей, які вони захищають. Суддівська самостійність і незалежність даються йому не заради його самого. Вони не є також якимось соціальним привілеєм, а повинні, перш за все, дати судді можливість здійснити функцію правосуддя, передбачену Конституцією України. В. В. Сердюк наголошує, що самостійність і незалежність суддям даються для того, щоб вони захищали права осіб, які домагаються справедливості, однак це розцінюється нами як привілей судової влади. Вбачається, що в Україні вже прийшов час об’єднання зусиль досить зміцнених та інституційно оформлених структур громадянського суспільства і професійного співтовариства суддів для реального відстоювання самостійності й незалежності суду заради досягнення єдиної мети — ефективного захисту прав людини і громадянина [6, с. 140].

Розкриваючи питання поширеності втручання в діяльність судових органів, вважаємо доцільним процитувати положення постанови Пленуму Верховного Суду України “Про незалежність судової влади” від 13 червня 2007 р.: “Останнім часом факти тиску на суддів і втручання в діяльність судів набули системного та відвертого характеру, зокрема при розгляді справами, формуванні суддівського корпусу, призначенні суддів на адміністративні посади, вирішенні питань про відповідальність суддів ... Вказані негативні явища набули значного поширення і становлять загрозу утвердженню в державі принципу верховенства права, здійсненню правосуддя на засадах, визначених Конституцією та законами України” [8]. Справді, можемо спостерігати у засобах масової інформації, Інтернеті періодичні повідомлення про втручання у діяльність судових органів.

Попри це, прецедентів притягнення до відповідальності, зокрема кримінальної, за втручання у діяльність судді, яке покликане вплинути на результат розгляду справи, досі не було. К. Смирнов включив ст. 376 КК України до рейтингу непрацюючих законів і зазначив: “Добре, коли норми поганого закону так і не знаходять застосування на практиці, і дуже погано, коли хороші норми не можуть бути виконані” [9].

Ми вважаємо, що до факторів, які заважають ефективно застосовувати норму ст. 376 Кримінального кодексу України, належать:

— відсутність реагування прокуратури на факти неправомірного впливу на суддів;

— недосконалість самої норми, а саме відсутність чіткої вказівки, визначення діянь, які становлять собою втручання в діяльність судових органів.

На нашу думку, О. Готін вдало відніс до підстав криміналізації діянь виконання державою міжнародно-правових обов’язків з охорони прав людини [10, с. 96]. Україна, прагнучи стати повноправним членом світової

спільноти, має уніфікувати національне законодавство відповідно до світових стандартів.

Незалежність суду є загальновизнаною з позицій міжнародного права. Так, відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Верховною Радою України 17 липня 1997 р., серед засобів захисту прав і свобод людини і громадянина особлива роль належить незалежному і безсторонньому суду (ст. 6). Згідно з Основними принципами незалежності судових органів, схваленими резолюціями 40/32, 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р., на кожен державу-члена ООН покладається зобов'язання виділяти відповідні кошти, які давали б змогу судовим органам належним чином виконувати свої функції. Незалежність судових органів гарантується державою і закріплюється в конституції або на законодавчому рівні. Усі державні та інші установи зобов'язані поважати незалежність судових органів і дотримуватися її (пункти 1, 7). Подібні положення знаходимо і в Монреальській універсальній декларації про незалежність правосуддя: "Судді є незалежними від виконавчих і законодавчих органів держави. Ніяка сила не може бути застосована з метою втручання в судовий процес". Пункт "б" частини 2 принципу 1 Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи щодо незалежності судочинства від 13 жовтня 1994 р. зазначає, що виконавча та законодавча влади повинні забезпечити незалежність суддів і протидіяти будь-яким спробам позбавити їх незалежності. Крім того, Віденська декларація і Програма дій, прийнята на другій Всесвітній конференції з прав людини 25 червня 1993 р., наголосила на необхідності належним чином фінансувати установи, які здійснюють правосуддя (п. 27). Зафіксовані чинним Законом України "Про судоустрій та статус суддів" гарантії незалежного правосуддя повністю відповідають тим вимогам, що сформульовані в Європейській хартії про статус суддів.

Фактично, проблема незалежності судової влади не є виключно українською, адже сам цей принцип закріплено в переважній більшості сучасних конституцій [11, с. 181–182]. Очевидно, що принцип незалежності судової влади відіграє універсальну роль.

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що Україна виконала свій міжнародно-правовий обов'язок з охорони правосуддя, відобразивши міжнародні стандарти в національному законодавстві. Це стосується, зокрема, визнання принципів правосуддя, незалежності й недоторканності суддів та встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність судових органів.

Список використаних джерел

1. Готін, О. Підстави криміналізації діянь [Текст] / О. Готін // Право України. — 2005. — № 2. — С. 95–98.
2. Аскеров, С. С. Відповідальність за вплив на суддів і втручання в їх діяльність за законодавством України [Текст] / С. С. Аскеров // Від громадянського суспільства до правової держави : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. — С. 365–368.
3. Поленов, Г. Ф. Демократические основы советского правосудия [Текст] / Г. Ф. Поленов. — Алма-Ата : Казахстан, 1965. — 44 с.

4. *Кваша, О. О.* Кримінально-правова охорона незалежності суду від протиправного впливу на осіб, які беруть участь у відправленні правосуддя [Текст] / О. О. Кваша // Кримінальне право України. — 2006. — № 6. — С. 13–20.
5. *Овчаренко, О. М.* Доступність правосуддя та гарантії його реалізації [Текст] : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність” / О. М. Овчаренко ; Національна юридична академія України. — Х., 2007. — 20 с.
6. *Сердюк, В. В.* Самостійність і незалежність суддів як засади здійснення правосуддя: окремі питання теорії і практики [Текст] / В. В. Сердюк // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. — 2006. — № 2. — С. 133–140.
7. *Алексеева, Л. Б.* Практика применения ст. 6 Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод Европейским судом по правам человека [Текст] / Л. Б. Алексеева. — М. : Рудомино, 2000. — 158 с.
8. Про незалежність судової влади : постанова Пленуму Верховного Суду України від 13.06.2007 р. № 8 [Текст] // Вісник Верховного Суду України. — 2007. — № 6. — С. 2–6.
9. *Смирнов, К.* Безробітні закони / К. Смирнов // Контракты. — 2005. — № 52. — 26 грудня [Електронний ресурс] Архивы издательского дома “Галицкие контракты”. — URL : <http://archive.kontrakty.ua/gc/2005/52.html>.
10. *Готін, О. М.* Про деякі чинники недієвості кримінально-правових норм про відповідальність за злочини проти виборчих прав громадян [Текст] / О. М. Готін // Вибори і референдуми в Україні: законодавче забезпечення, проблеми реалізації та шляхи вдосконалення : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (13–15 листопада 2002 р.) (доповіді, виступи). — К. : Нора-друк, 2003. — С. 290–297.
11. *Мишин, А. А.* Конституционное (государственное) право зарубежных стран [Текст] : учеб. [для вузов] / А. А. Мишин. — [12-е изд., стер.]. — М. : Юстицинформ, 2006. — 512 с.

Надійшла до редакції 24.02.2015

Плукар В. В., Отчак Н. Я. Основания криминализации вмешательства в деятельность судебных органов

Рассматривается вопрос обеспечения уголовно-правовыми средствами реализации ст. 126 Конституции Украины, которая гарантирует независимость и неприкосновенность судей и запрещает влияние на них в любой способ. Исследованы основания криминализации вмешательства в деятельность судебных органов: существование общественно-опасного поведения, которое нуждается в уголовно-правовом запрете; относительная распространенность общественно опасных деяний; эффективность применения существующей нормы на практике. Рассматриваются правовые гарантии независимости и неприкосновенности судей и подчинения их лишь закону. Указывается, что независимость судебной власти, кроме законодательного запрета влияния на судей, должна обеспечиваться такими гарантиями, как: неприкосновенность судей, предусмотренная законом процедура осуществления правосудия, система органов судебного самоуправления, создание необходимых организационно-технических и информационных условий для деятельности судов, материальное и социальное обеспечение судей в соответствии с их статусом, особый порядок финансирования судов.

Ключевые слова: криминализация деяний, правосудие, судебные органы, правовые гарантии.

Plukar, V. V.; Otchak, N. Yu. Criminalization Grounds of the Interference with the Activity of Judicial Bodies

Court takes a special place in a legal mechanism of the protection of human rights and fundamental freedoms, it administers justice. However, independent justice in the state is unattainable without a proper organizational and legal status of a judicial body of the country in general, and a legal status of a particular judge.

Article 126 of the Constitution of Ukraine guarantees the independence and immunity of judges. Influence on judges in any way is prohibited. Effective activity of judicial bodies which is implemented in accordance with the modern requirements is a guarantee of observance of rights and interests of citizens, successful solution of social problems.

Criminal liability for interference with the activity of judges is one of the effective measures to promote the independence and immunity of judges.

The inclusion of improved norms into the criminal legislation requires their theoretical understanding and taking into account all the difficulties that may arise during their application. Establishing liability for interference with the activity of judges (of the court), and other crimes against justice was dictated by the necessity of strengthening the authority of the court, providing the real and not only proclaimed independence of judges and creating conditions that would ensure the implementation of real justice in accordance with the existing legislation. The appearance of norms of the criminal code, which provide protection of honor and dignity of judges, their immunity and authority, as well as responsibility for the failure of court decisions, is essential from this point of view.

The article deals with the main issues of criminalizing the interference with the activity of judicial bodies. The classification of criminalization grounds of acts are revealed, they are: the existence of socially dangerous behavior which needs criminal and legal prohibition; the relative prevalence of socially dangerous acts; the efficiency of application of the existing rules in practice. The legal guarantees of the independence and immunity of judges and their subjection only to the law are considered.

Keywords: criminalization of actions, justice, judicial bodies, legal guarantees.

